

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

пріоритет у забезпеченні конкурентоспроможності у всіх вимірах буття. Підручник формує у свідомості студента локальні і глобальні структури сучасної картини світу у багатьох її вимірах.

Взагалі, посилена увага до теоретичних проблем є характерною особливістю рецензованої праці. Вони розглядаються у межах першої частини підручника, де висвітлено роль туризму як соціально-економічного та соціокультурного інституту, дисциплінарну специфіку туристичного країнознавства, його гносеологічні можливості, епістолологічні пріоритети та методичні прийоми. Втім, посилена увага до теоретичних проблем не означає нехтування безпосередніми туристично-країнознавчими відомостями, що супроводжують викладення теоретичного матеріалу окремими вставками і самостійно представлені у другій частині видання.

Друга частина видання послідовно висвітлює основні характеристики туристичних макрорегіонів світу, зокрема їхні фізико-географічні особливості, економіку, історико-культурний потенціал, туристичну політику та ін.

Сучасні проблеми міжнародного і вітчизняного туризму, безумовно, потребують нових дослідницьких і дидактичних підходів для розвитку туристичного бізнесу та задоволення попиту туристів. Підручник О. О. Вишневської, А. Ю. Парфіненко, В. І. Сідорова відповідає усім критеріям до такого типу навчальної літератури. Він не просто знайомить з туристично-рекреаційним потенціалом країн, а й дозволяє зрозуміти природу основних політичних, національних, релігійних проблем сучасного світу та гуманістичну роль туризму.

Панков Г. Д.

ЦІКАВЕ І КОРИСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рецензія: на монографію Завєтного С. О., Пономарьова О. С., Пазиніча С. М. Філософія впливу. – Харків: Видавець Савчук О. О.; НТУСГ ім. П. Василенка, 2011. – 204 с.

Складний і надзвичайно мінливий характер сучасності ставить перед філософією безліч проблем, які вимагають глибокої рефлексії, осмислення й узагальнення. Без цього досить важко вибудувувати стратегію діяльності й поведінки в умовах істотної інформаційної невизначеності. Однією з подібних проблем, яка до цього лишалася поза увагою філософської думки, є детальний світоглядний аналіз феномену впливу. Сформульована

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

свого часу проф. О. С. Пономарьовим проблема впливу та його всезагального характеру отримала нарешті першу спробу свого системного розв'язання в цікавій і досить змістовній монографії¹.

Її автори професори С. О. Заветний, С. М. Пазиніч та О. С. Пономарьов стали організаторами і учасниками дещо незвичного, але досить плідного творчого колективу, який згуртувався на базі кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» Харківського національного технічного університету ім. Петра Василенка і став помітним явищем наукового, зокрема філософського життя Харкова. Кілька років поспіль цей колектив збирав навколо себе відомих фахівців в рамках міжвузівського методологічного семінару, що працював при Харківській державній академії дизайну і мистецтв під загальним керівництвом академіка Української академії політичних наук С. М. Пазиніча.

Цей колектив ініціював організацію і видання двох оригінальних наукових журналів – «Філософія і сучасність» (головний редактор С. М. Пазиніч) і «Філософія спілкування» (головний редактор член-кореспондент Української академії політичних наук С. О. Заветний). Не випадково також, що відповідальним секретарем редакційних колегій обох журналів став невтомний ентузіаст і філософ за покликанням душі проф. О. С. Пономарьов. Неординарність редакційної політики цих видань у поєднанні з ретельним відбором і редагуванням матеріалів принесла їм повагу і заслужений авторитет філософської громадськості України.

Цей своєрідний тріумвірат регулярно організує і успішно проводить міжнародні наукові конференції «Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи». Цього року відбулася вже третя з них. В ній взяли участь понад сто учасників з восьми країн світу, в тому числі з Росії, Німеччини, Китаю, Білорусі, Ірану. Показово, що учасники конференції своєчасно отримали якісно підготовлену збірку матеріалів².

Але повернемося до згаданої вище монографії, аналіз якої, власне, і є предметом нашого дискурсу. В цій роботі відразу звертають на себе увагу чітка й продумана структура та численні графічні ілюстрації, що досить рідко зустрічається у філософських творах, але своєю наочністю дає читачеві змогу більш глибоко проникнути у сутність аналізованих проблем. Цікаво також, що кожен розділ починається своєрідним коротким, але змістовним вступним словом, яке уводить читача в коло питань, що розглядатимуться у цьому розділі, та висвітлює підходи до їх дослідження.

Перший розділ присвячено демонстрації універсальності феномену впливу. Тут зокрема зазначається, що «вплив у природі існує незалежно

¹ Заветний С. О., Пономарьов О. С., Пазиніч С. М. Філософія впливу. – Харків, 2011. – 204 с.

² Третя міжнародна наукова конференція: Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи / Збірник матеріалів. – Харків: Міськдрук, 2011. – 444 с.

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

від людини, він існував без людини і до людини. Її ж поява та особливо суспільний характер її буття істотно розширили спектр як видів, так і об'єктів впливу, його масштаби та інтенсивність» [с. 9]. Досить детально обґрунтовано необхідність філософського аналізу феномену впливу, показано його зв'язок з особистісним розвитком людини. Слід відзначити ту витонченість, з якою здійснюється аналіз сутності і природи впливу та оригінальність у демонстрації видів впливу і реакцій об'єкта на кожен з них, а також аналіз місця впливу в загальній структурі людського буття з наочною демонстрацією динаміки інтенсивності різних впливів в процесі особистісного розвитку індивіда.

Необхідно окремо підкреслити той оригінальний підхід, який автори обрали до визначення філософії впливу як специфічної галузі загальної системи філософських знань та її структурування. Виділивши у ній десять основних складників, автори детально аналізують феноменологію і онтологію впливу, його гносеологію і телеологію, аксіологію і герменевтику в сучасному її розумінні. Справді інноваційним уявляється характеристика логіки впливу, яка є цілком природно ґрунтується на ідеях логіки людської діяльності, сформульованих О. С. Пономарьовим у циклі його статей, що були опубліковані в журналі «Філософія і сучасність». Цікаво подані також питання етики і естетики впливу та методології його здійснення.

У другому розділі книги розглядаються філософський зміст, цілі і завдання впливу на людей. Автори тут підкреслюють, що «існує цілий спектр цілей, які визначаються прагненням суспільства підтримувати свою життєдіяльність і розвиток» [с. 34]. На цій підставі вони аналізують множини суперечностей, детермінованих цією обставиною, і демонструють потребу влади і опозиції впливати на громадян, в тому числі й через систему освіти. Знов-таки доволі оригінально здійснено паралельний аналіз моралі і права як механізмів суспільного впливу на людей, їх функцій і характеру. Цей аналіз логічно переходить у рефлексію впливу моралі і права з позицій сучасної філософії бізнесу та управління з урахуванням вимог ділової етики.

З притаманною авторському колективу ретельністю розглядаються основні завдання суспільного впливу і як приклад наводиться система розвитку креативних здібностей людини за допомогою педагогічного впливу. З урахуванням надзвичайно складного характеру людини та її психіки автори з системних позицій аналізують основні філософські аспекти психології індивідуального впливу. Серед них розглянуто цілі й основні способи впливу на людей і для кожного з цих способів наведено алгоритм або психологічний механізм його здійснення. Звертає на себе увагу і цікавий дискурс у сфері філософії спілкування, який виводить на феномен взаємовпливу. При цьому автори виходять з відомого положення

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Г. Зіммеля про те, що соціальне явище або суспільство «існує там, де декілька індивідів перебувають у стані взаємовпливу».

Третій розділ книги присвячено філософському аналізу такого добре відомого у психології явища, як атракція, та прийомів її здійснення. Показано роль впливу атракції в управлінні й освіті, в політиці і релігії, в рекламі тощо. Підкреслюючи роль атракції, автори разом з тим підкреслюють, що «кожній людині надзвичайно важливо не тільки виглядати цікавою і привабливою для інших людей, а й бути такою насправді. Справа в тому, що сформувати позитивне ставлення до себе набагато складніше й вимагає набагато більше часу, ніж зруйнувати позитивне враження про себе. Адже для цього інколи вистачає одного досить необережного слова чи необдуманого вчинку» [с. 66]. Тут детально розглядаються відомі психологічні прийоми формування атракції, які аналізуються з позицій філософії впливу та наочно ілюструються за допомогою оригінальних схем механізмів цього формування.

Заслуговує уваги четвертий розділ монографії, в якому з системних позицій вчені розглядають філософські аспекти психологічної техніки ефективного впливу на людей. Цілком справедливо уявляється їх теза про те, що «філософія впливу не може обійтись без належної глибокої рефлексії над засобами і механізмами практичного здійснення цього впливу» [с. 78]. Для її підтвердження здійснюється філософська рефлексія технік управлінського і освітнього впливів та ролі технік впливу взагалі в підвищенні рівня духовності людей. Послідовно розгортаючи останню проблему, автори книги аналізують вплив духовності на суспільний розвиток, досліджують проблему духовності та взаємовпливу соціуму, влади і бізнесу. Оригінальною є спроба розробки філософії впливу у специфічних умовах.

Важливим завданням самого впливу й основною метою його суб'єктів виступає переконання об'єктів. Філософським аспектам впливу переконання присвячено п'ятий розділ роботи. Автори вважають, що «з позицій філософії впливу переконання являє собою основний, найбільш універсальний метод впливу на людей, який водночас виступає і найбільш ефективним засобом керівництва ними». За їх словами, «механізм переконання ґрунтується на активізації розумової діяльності людини, на зверненні до раціональної сторони її свідомості» [с. 113]. Виходячи з цього, вони аналізують феномен переконання у філософії управлінської діяльності. Детально аналізуючи онтологічний сенс переконання та психологічних прийомів його здійснення, автори розглядають роль установки в механізмі впливу переконання, звертаючи увагу на феномен маніпулятивного впливу. Оригінальною вважаю цікаву постановку проблем впливу політики на особистість і суспільство.

Враховуючи виключно важливу роль лідерства у функціонуванні й розвитку соціуму, автори спеціально присвячують шостий розділ рефлексії

феномену лідерського впливу. З позицій іманентної всьому матеріалу книги чіткої логіки і методології дослідження, вони спочатку аналізують філософію лідерства, яка перманентно переходить в аналіз інтелектуальних джерел лідерського впливу, потім розглядають емоційний вплив лідера і нарешті виходять на синтез феномену взаємовпливу керівника і підлеглих. Тут є певна спадковість з ідеями, викладеними у попередній роботі авторів, присвяченій аналізу проблем етики управління³.

Сьомий розділ книги уявляється більш близьким до проблем соціальної філософії і присвячений детальному аналізу традицій, які розглядаються і як умова, і як результат, і водночас як мотивація дії та впливу на людей. Тут наведено і проблеми філософії дипломатії та її впливу на міжнародні відносини, і церемонії та ритуали, і пануючі стереотипи та їх вплив на дії і на прийняття рішень. Проаналізовано також феномен конформності в системі впливів на поведінку особистості. Автори тут виходять з того, що «традиціям тією чи іншою мірою підпорядковуються різноманітні сфери суспільного життя». В той же час вони враховують і те, що «соціальна диференціація населення істотно впливає на загальнокультурну спадщину нації», внаслідок чого «кожній соціальній групі притаманні свої власні традиції» [с. 157].

Вважаю, що рецензована робота являє собою цінний внесок в аналіз актуальних проблем сьогодення, в розширення кола інтересів і досліджень сучасної філософії. Про ретельність опрацювання проблеми свідчить і список використаної літератури, яких містить понад 130 джерел. Разом з тим слід звернути увагу й на певні прикрі недоліки книги. Перш за все кидається в очі недбале редагування тексту, наслідком якого є численні друкарські помилки. Не виправлені й окремі посилання. Крім того, не всім розділам властива належна теоретична глибина дослідження, інколи переважають психологічні аспекти впливу, а окремі питання взагалі уявляються дещо другорядними або недостатньо обґрунтованими.

Оцінюючи роботу в цілому, слід зазначити оригінальність вибору об'єкта філософської рефлексії і постановки проблеми дослідження, а також чіткість світоглядних і методологічних позицій авторів та послідовне їх дотримання. Високий рівень філософської культури вдало поєднується з доступністю і наочністю викладу матеріалу. Це дозволяє стверджувати, що рецензована монографія відкриває для дослідників актуальних філософських проблем нову сферу діяльності, яка обіцяє очікувати цікавих і перспективних теоретичних і прикладних результатів.

Взагалі ж я глибоко впевнений, що плідна співпраця, навіть скоріше співтворчість професорів Сергія Олександровича Заветного, Станіслава Миколайовича Пазиніча та Олександра Семеновича Пономарьова являє собою яскраве й дещо незвичне для філософії явище. Воно стало помітною

³ Основи етики управління / О. С. Пономарьов, С. О. Заветний, С. М. Пазиніч, О. В. Фролова / За загальною редакцією О. С. Пономарьова. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 124 с.

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

подією у філософському житті й розвитку філософської думки не тільки Харкова, а й України взагалі. Тим більше, що воно підкріплюється ще й активною науково-організаційною діяльністю кожного з учасників цього творчого колективу. Тому щиро зичу авторам цієї монографії подальших плідних здобутків, а читачам їх робіт – справжнього задоволення від зустрічі з глибокою за своїм змістом та цікавою за формою подання філософською Думкою цих неординарних вчених.

Петрушов В.Н.

ЦВЕТОК РОЗЫ И ОБНАЖЕННЫЙ ШИПОВНИК

Рецензия: на монографию Андрушко В.А. «Особый смысл омонимии, или же «Африканиада» (Омонимия античного типа). – Львов. – 2011. – 180 с.

Книга посвящена одной из наиболее трудных гносеологических проблем – проблеме омонимии. В ней на широком материале, взятом из различных областей культуры, таких как философия, филология, поэзия и история, подвергается анализу понятие омонимии, характерное для его античного понимания, такое, при котором омонимность атрибутируют не именам, а вещам.

Как считает автор, ему удалось выстроить «стратегию этого своего импровизированного исследования процессов омонимности» (с.77). Очевидно, что такой «стратегией» для литературной импровизации данного вида является своеобразная композиция специфических пассажей, раскрывающих авторский замысел. Ведь речь идет о свободном творческом процессе, который едва ли уместим в прокрустово ложе какой угодно методически выверенной «стратегии»! Собственно, сами названия глав книги («Финал поправки И. Мадвига», «Что есть интерполяция и причем здесь «Новый Саламин»?», «Лишний участник диалога и «всеотчейший дядюшка», «Кое-что о братьях Фарнезе и специально о «цыганском законе» и т.д.) уже носят пассажный характер и подтверждают наше предположение.

Впрочем, стилевая манера автора требует «от нас согласия на то, что без особых интеллектуальных колебаний можно было бы назвать «семиотическим переводом стрелок» (с.10) на предметный анализ содержания книги.

Прежде всего следует согласиться с высказываемой точкой зрения, состоящей в том, что «омонимия... в древнем варианте своего